

BİBLİYOGRAFYA

Namık Kemal: *Silistire Muharasası*, Vakit Matbaa ve gazetesi yayınlarından, 1946; baskıyı hazırlayan Hakkı Tarık Us; 10 X 14, 4, 128 sahife, 100 kuruş.

Namık Kemal'e dair yazıların hiç birinde, bugüne kadar, onun *Silistire Muharasası* adlı bir eserinden bahsedilmiş değildir. Hakkı Tarık Us, ilk olarak 1874 de ve Teodor Kasab tarafından basıldığını kaydettiği bu eseri, 1946 Ocak ayı başında, *Vakit* gazetesinde tefrika yolile neşretmiş, sonradan kitap halinde bastırmıştır.

Bizi, bu makaleyi yazmağa sevkeden başlıca sebep, *Silistire Muharasası*'nın şimdiye kadar Kemal'e aitliği bilinmiyen bir eser olmasıdır; işte bunun için, eseri tanıtmayı, hakkındaki bilgi ve düşüncelerimizi kaydetmeyi faydalı bulduk. Makalemizi okuyanlara, bu yolda daha derli-toplu bir fikir verebilmek için, I. kısımda, *Silistire Muharasası*'nın kısa bir hülâsasını vereceğiz; II. kısım, Hakkı Tarık Us'un, *Silistire Muharasası* hakkında verdiği malûmat, III. bölümü ise, tahlil ve tetkiklerimiz teşkil edecektir.

I.

Silistire Muharasası'nın Mevzuu

Eserin, Ahmet Nafiz tarafından yazılan Önsözünden, müellifin, bizzat bulunduğu Silistire Savaşında, gözüle gördüğü bazı hadiseleri, cesur askerlerimize sunmak gayesile yazıldığı anlaşılıyor (s. 19-20). Tertibi de, Ahmet Nafiz tarafından nakil suretiledir. Metni dikkatle okuyunca, müellifin yalnız gördüğü değil, işittiği şeyleri de kaydettiğini öğreniyoruz (msl. , s. 73).

1269 (1853) yılı ortalarında¹, istihkâm birinci alayı Silistire'ye gitmek emrini almıştır; Ahmet Nafiz, bu alayın yedinci taburunun, birinci bölümünde, birinci çavuş bulunuyordu. Alayile birlikte İstanbul'dan ayrılması 11 Mayıs 1853, Silistire'ye varmaları 23 Mayıs 1853 tarihine rastlar. Bağlarbaşı denilen yere çadırlarını kurduktan sonra, iki senedenberi yapılmakta olan Mecidiye tabyasını bitirmek üzere yapı işlerine başlarlar.

Silistire kalesinin ve tabyaların tasviri, kalenin cephane v. s. bakımından vaziyeti, muhasaraya başlanıldığı zaman kalenin muhafazasında bulunan İslâm askerlerinin kimler olduğu, tabur adedi, kumandanlar ve bunların hayatları, ah-lâkları hakkında sırası geldikçe malûmat veriliyor. Muhasaranın nasıl başladığı, bunu takip eden on dört gün zarfındaki vakalar, kumandanların hareket tarzları, düşmanın nasıl geri çekildiği, kimlerin, hangi tarihte şehit düştükleri, bu sa-

1 Eserde bu, tarih her halde tertip yanlış olarak-1873 gösterilmiştir (s. 21).

vaşa ait türlü kahramanlık hikâyeleri, Türk askerinin tok gözlülüğünü anlatan vakalar, Rusya'nın 18 Haziran 1854 den itibaren hücumdan bütün büyük nası vaz geçtiği, bu eserin mevzuunu teşkil ediyor.

Kırk sekiz bölüme ayrılan *Silistire Muhasarası*'nin sonuna, dedelerimiz zamanında da Türk askerlerinin, buna benzer ne kadar çok kahramanlıklar yaptığı, tarihten alınan misallerle anlatılmıştır.

Hakkı Tarık Us, bu baskının sonunda, ek olarak, Ayağlı Salih Hayri'nin, Rus harbi hakkındaki *Hayr-âbâd* adlı manzum eserinin, Silistire muhasarasına ait kısmını da neşretmiştir. Eserdeki imzasız notlar, nâşire aittir; mevcut bir iki fotoğrafla. «?» işaretli bir kısmın, aslında olup olmadığını (s. 91) bilmiyoruz.

II.

H. T. Us'un, Eser hakkında Verdiği Bilgi

Nâşir, *Silistire Muhasarası*'nin, Namık Kemal'e ait olduğunu isbat edebilmek için şu delilleri ileri sürüyor :

1. 1941 de. yeni harflerle, dilini sadeleştirerek bastırıldığı *Kaniye*'nin ilk neşri. 1874 Mart'ı başlarında Teodor Kasab Matbaası'nda yapılmış olup, Ahmet Nafiz adınadır. Namık Kemal, bu zamanda Mogosa zindanında bulunduğu için, Hakkı Tarık Us, Ahmet Nafiz ismini «Hemen birçok müstear adlarda olduğu gibi, rastgele alınıp takılıvermiş, hakikî bir şahıs ile ilgisi olmayan bir kelimededen, kuru bir isimden ibaret» zannetmiştir (s. 4). Bilâhara eline geçen ve aynı yıllarda basılan *Silistire Muhasarası*'nda, «Hâssa ordu-yı hümâyununa mensup Kıla-i Hâkanî topeu alayının yedinci taburunun, birinci bölüğü yüzbaşısı Ahmet Nafiz Efendi'nin eseridir» kaydını görünce, bu müstear ismin gelişî güzel alınmadığını anlamış ve bu eserin, *Kaniye* müellifi Namık Kemal'in olduğunu düşündüren bir ipucu bulmuş oluyordu (s. 5).

2. Diğer delil, *Kaniye*'nin, 3-4 üncü basımlarına alınmayan başlangıcındaki «Bundan akdem âcizâne neşrettiğim *Silistire Muhasarası*'nın halk içinde mazhar olduğu ragbete teşşkkür».. ibaresidir (s. 6).

3. Fakat Hakkı Tarık Us, *Silistire Muhasarası*'ni Kemal'e maledebilmek için, bu iki delili yeter görmüyor ; başka vesikaların şahitliğine de muhtaç olduğunu düşünüyor : «Bu şahitlerin en başında Kemal'in üslûbunu buluyoruz. Fakat siz bu üslûbu da kuvvetli bir delil saymayabilirsiniz. Kemal'in değil, Kemal'e benzeyen birinin diyebilirsiniz. Bu noktada ben de aynı tereddüt içinde idim» diyor (s. 9).

4. H. T. Us, *Silistire Muhasarası*'nin basıldığı 1290 (1873 - 74) yılına ait *Dolab* ve *Şafak* koleksiyonlarını karıştırırken rastladığı « Üdebâ-yı meşhûreden birinin kaleminden çıkma *Silistire* nâm risale, bir çeyrek mecidiyeye *Hayâl* matbaasında ve gazete müevzileri yeddlerinde satılır » cümlelerinden ibaret ilândaki üdebâ-yı meşhûreden tabiri ile, Magosa kalesinde bulunduğu için adı söylenip yazılamayan tek meşhur edibin, vatanın büyük kalem kahramanı Namık Kemal'in kastedildiği hükmünü veriyor (s. 10).

5. « Ahmet Nafiz'in, Kemal'e olan münasebetini aydınlatacak bir bilginiz yok. Aklımıza gelen yerlerdeki araştırmalarımız boşa çıkmıştır. Bu hatıralar, Kemal'e nerede, nereden, nasıl geldi ? Eserin bu yeni yayımı, tarihin bütün bu bilinmeyen yüzlerini aydınlığa çıkarabilirse, Kemal'in bir kalem mahsulünü keşfetmekten veya gazâ menkıbeleri okumaktan duyacağımız hususî zevk ve heyecan, edebiyat tarihimize elbirliğiyle yapılmış tam bir hizmet değeri alabilir » diyen (s. 11) Hakkı Tarık Us, Namık Kemal'in, eğer sağ olsaydı, böyle bir eseri muhakkak ordumuza ithaf edeceğini düşünüyor. Bu sebepten hazırladığı bu yeni basımı « O azir kahramanların hatırasına saygı olarak, onların yerlerini tutanların yüksek temsilcisine, sayın Kâzım Orbay'a » ithaf ediyor. Esere, ithaf olunan şahsın bu münasebetle yazdığı bir teşekkür mektubu da alınmıştır.

6. *Tarihten notlar* başlıklı bölümde ise (s. 14-15), Silistire Muhasarası hakkında şu bilgiye rastlıyoruz : Çar Nikola, 1844 de İngiltere'ye, Osmanlı İmparatorluğu'nun taksimini teklif etmişti. « Önce Karadağ'ı ayaklandırdılar. Ortodoks kilisesine bağlı hıristiyanlar üzerinde Rus hâmilliğini tanımamızı beş günlük bir ultimatomla istediler. Bu, devletin Rus himayesine girmesi demekti; kabul edilmedi. Rus'ların Buğdan'a tecavüzleri ile harp hali başladı. Oltaniçe, Çatana muharebesini kazandık; fakat Sinop'ta gemilerimiz batırıldı. Rus'lar bir haçlılar harbi açmışlardı. İşte Tuna boyundaki Silistire'de bir müdafaa noktası bu sırada meydan buldu ve Silistire Muhasarası başladı ». . . . 1810 ve 1828-29 da Osmanlı-Rus savaşlarında Rus'lar Silistire'yi almışlar, harap etmişlerdi. 1828 deki harp de şehrin dörtte üçünü yıkmış bulunuyordu. Silistire bundan on beş yıl sonra bu yeni muhasarayı görüyordu ».

III.

Silistire Muhasarası Hakkında Tahlil ve Tenkidiler.

Buraya kadar *Silistire Muhasarası*'nın yeni harflerle yapılan son tab'ından bahsederek, mevzuunu kısaca anlattık; şimdi; Hakkı Tarık Us'un, bu eser hakkında ileri sürdüğü ve yukarıda altı maddede topladığımız fikirlerinin, sırasile, tahlil ve tenkidine geçiyoruz :

1. Nâşir'in, birinci kısımda hülâsa ettiğimiz düşüncelerini isabetli bulduk. Mademki Namık Kemal'in *Kanije* adlı eseri, önce Ahmet Nafiz adıyla çıkmıştır; yine Ahmet Nafiz adıyla ve aynı yıllarda basılan *Silistire Muhasarası*'nın da ona ait olabileceğini düşünmek, tabiidir.

2. *Silistire Muhasarası*'nın 1 ve 2 nci basımlarında mevcut ve yukarıya bu önsözden aldığımız cümle, bu eserin Kemal'in olduğu fikrini kuvvetlendiriyor.

3. Üslûb ise, Hakkı Tarık Us'u tereddüde düşürmektedir; bu hususta, bizim de onun gibi düşüneceğimiz fikrindedir. Nâşirin, bu tereddüdünde ne dereceye kadar haklı olduğunu bilmiyoruz. Fakat bizim için, eserin ilk tab'ı elimizde olmadığından- üslûbuna bakarak, Kemal'in olup olmadığına dair hüküm vermek imkânsızdır, Çünkü, *Silistire Muhasarası* olduğu gibi değil, dili değiştirilerek neşrolunmuştur. Hakkı Tarık Us, bu değiştirmeyi, acaba neden lüzumlu buluyor ? Çünkü, « Ona göre- *Makber* gibi eski eserleri bugünkü harflerimizle

aynen basmak, boşuna bir emek, bir israftır. Çünkü yeni nesil bu türlü eserlerden bir şey anlayamaz (*Kaniye*, s. 3 v. d.).

Biz, bu fikre iştirak edemeyeceğiz; bilhassa *Kaniye* v. s. gibi pek sade bir dille yazılan eserlerin. ifadesi değiştirilerek basılmasında, bir fayda bulmuyoruz. Diğer taraftan, böyle bir değiştirme lüzumlu görülüyorsa, yanlışlar, tahrifler yapmamak, eserin ruhundan uzaklaşmamak, ön plânda tutulmalıdır. Bu gibi şartlara. *Kaniye*'den vereceğimiz misaller, hiç de riayet edilmediğini gösterir *Kaniye*'nin yeni harflerle tab'ında aslı aynen alınan metinlerde bile tahrifler, yanlışlar vardır: « . . . risale o zamanlar tarzınca, Veysiler, Nerkisiler gibi fevkalâde muğlak yazıldığından ve bizim bu gibi risalelerden asıl maksûdumuz *asâkir-i şâhâne neferatına* sevâbık-ı fâhiresini yâd ve ihtar ile gayret ve hamiyet-i müsellemenin tezâyüdüne âcizâne bir hizmet olduğundan, - müellif-i *merhûmun* ruhundan taleb-i afvederek - *ekser ibârâtını* lisanımızın şimdiki şivesine nakleyelim» (*Kaniye*, tab., 1303, s. 3) cümlelerindeki *maksûdumuz*, *asâkir-i şâhâne neferatına*, *müellif-i merhumun*, *ekser ibârâtını* kelime ve terkipleri, H. T. Us neşrinde, *maksadımız*, *asâkir neferâtında*, *müellif merhûmun*, *ekser-i ibarâtı* şeklindedir (s. 9). Diğer taraftan, *ehilsizler*, *zum-ı fâsıdince*, *ihyâ geceleri* ² *muhasara şiddeti* karşılığı olarak, H. T. Us, *beceriksizler*, *bozuk kafasınca*, *sayılı günlerin geceleri*, *muhasaranın zorluğu* diyor (s. 11, 27, 7).

Bezm ayşinde ³, rezm işinde
Ona hiç görmedik *adil-ü nazir*

* *

Bezmd e şûh idi ve rezmde şîr
Kolu şemşir *idi* ve parmağı tîr

* *

Tiği yalnız, kendi *koçak* ⁴ pehlivan

mısralarının, bugünkü ifademizde karşılığı, H. T. Us'a göre,

Eğlentisinde de eşi yoktur, savaşında da
Ona hiç bir eş, hiç bir benzer görmedik

* *

Eğlentisinde nâzik, kavgaya gelince arslandı

* *

Kolu kılıçsa, parmağı oktu

* *

Kılıcı yalnız, kendi *koca* kahraman

dır (s. 37,67). Bu misallere dikkat edilince, eserin yeni neşrinin, aslına ne kadar aykırı olduğu anlaşılır. Naşirin, bugünkü neslin, manasını pek iyi bildiği *derece* yerine, aslı italyanca *kerte* kelimesini kullanmasının, nasıl bir düşünce mahsulü olduğunu da, anlıyamadık (s. 23).

² *İbadet geceleri* demektir.

³ Doğrusu: *Bezm-i-ayşinde*.

⁴ *Kuvvetli, cesur, kahraman* demektir.

Buraya kadar verdiğimiz misaller, *Kanije*'nin bugünkü harflerimizle ve dili değiştirilerek hazırlanan son baskısının mahiyetini anlatmış oluyor. Üzerinde durduğumuz *Silistire Muhasarası*'ndaki, garip ifadeler, fâilsiz, bazan hiç bir manâ çıkmayan cümleler de, bu dil değiştirme gayretinin neticesi olsa gerekiir: «*Askerlerimiz beri yanda onların bu hullerini gördükçe, kızgınlıktan ateş kesilmeğe, acımadan ağlamaya başladı*»; «*Muhasara başlayıncaya kadar, birkaç günde bir bu yolda gündüzleri gelir, kaleyi döver, akşamları geri çekilirdi*»: «*Killik tepesinden gelen Pus askeri, benim yardımım ile, hemen hemen otuz sekiz tabur piyade, altı alay suvari, iki alay topçu ile, yüz elli kadar toptu*» (s. 36, 105, 39, 46) misallerinde olduğu gibi... Eserde, ölenlerin adı geçtikçe, bazan *rahmetli* ekseriya *rahmetlisi* tabiri kullanılıyor. Namık Kemal'in, herkesin bildiği merhum veya rahmetli kelimesi varken -bugün için de me'nus olmayan-Muhafız Paşa rahmetlisi, Hüseyin paşa rahmetlisi gibi ifadeler kullandığını sanmıyoruz (s. 39, 52 v.s.).

Esasen, Namık Kemal, *Kanije* gibi *Silistire Muhasarası*'nı da, Türk neferlerine hitaben, onlara, böyle kahramanlık vak'alarını anlatarak gayret vermek gayesile kaleme almıştır; bu gayeyi gerçekleştirmek için de, eserini, Türk neferlerinin anlayacağı dille, çok sade yazmıştır. Böyle bir eserin dilini tekrar sadeleştirmeğe çalışınca, birtakım müphemiyetlere, garabete düşüleceği pek tabiidir.

4. H. T. Us, *Silistire Muhasarası*'nın Kemal'e ait olduğuna en kuvvetli delil olarak, eserin neşrini bildiren ilânlardaki *üdebây-ı meşhure*, terkbine dayanıyor; bununla Magosa zindanında bulunduğu için adı söylenip yazılmayan tek meşhur edibin, Kemal'in kastedildiği neticesine varıyor.

Biz bu delili zayıf buluyoruz. Çünkü, devrin biricik meşhur edibi, adı söylenip yazılmayan yegâne şahsiyeti Namık Kemal değildir. Gerek o devirde, gerek daha evvel ve sonraki yıllarda, birçok şahsiyetler için, bu gibi ifadeler kullanılmıştır: Ethem Pertev Paşa'nın, Viktor Hugo'dan türkçeye çevirdiği *Tıfl-ı-nâim*, mütercimın adı yazılmıyarak «*Üdebâ-yı asırdan, büyük bir zat-ı fetanet simât-ın eser-i hâmeleri...*» kaydıyle basılmıştır. Recaizade Ekrem, Hâmid, Ebüzziya Tevfik, Ahmed Midhat'ın da, isimleri yerine, *ezkiyadan bir zat, üdebâ-yı meşhureden bir zat* denildiğine, o devir yayınlarını karıştırırken sık sık rastlarız,

5. Ahmed Nafiz'in, Kemal'le münasebetini aydınlatacak bilgimiz olmadığını söyleyen Hakkı Tarık Us, bu husustaki araştırmalarının boşa çıktığını, *Silistire Muhasarası*'na ait bu hatıraların, Kemal'e nerede, nereden ve nasıl geldiği meçhul kaldığını kaydediyor. Bu bize, nâşirin, bu hususta kolaylıkla bilgi edinebileceğimiz eserlere de başvurmadığını gösteriyor. Kemal'in gerek hususî, gerek edebî hayatını aydınlatan Magosa mektuplarında, *Silistire Muhasarası* hakkında malûmat vardır. Bu mektupların, Türk Tarih Kurumu'nda mevcut ve sayısı yedi yüzü aşan yazma nüshalarını okuyup, onlardan *Silistire Muhasarası* hakkında malûmat çıkarabilmek zamana ve çetin bir çalışmaya mühtaçtır; nâşir bunun için vakit bulamamış olabilir. Fakat, Kemal'in, Magosa'da yazdığı bazı mektupların topluca ihtiva eden matbu eserlerden, kolayca faydalanabilirdi. Bütün bunlardan, *Silistire Muhasarası* neşredilirken,

eserin mahiyetini aydınlatabilmek için, en belli başlı kaynaklara da baş vurulmadığı, hatta, bizzat neşrettiği *Kaniye*'deki bir kaydın de dikkatini çekmediği anlaşılıyor.

Biz, Hakkı Tarık Us'un, «Eserin bu yeni yayımı tarihin bütün bu bilinmeyen yüzlerini aydın'ığa çıkabilirse, Kemal'in unutulmuş bir kalem mahsulünü keşfetmekten veya gaza menkıbeleri okumaktan duyacağımız hususî zevk ve heyecan edebiyat tarihimizde el birliğile yapılmış tam bir hizmet değeri alabilir» ifadesindeki arzusunun da yerinc getirmek isteğine, *Silistire Muhasarası* hakkında bildiklerinizi neşrediyoruz :

a. Kemal, Magosa'ya nefyedildiği zaman, Kıbrıs mutasarrıfı, arkadaşı Zeynül'âbidin Reşid'in babası Veys Paşa idi. Bu sayede, geldiği ilk günlere nazaran, mahbes hayatı oldukça rahat geçmeğe başlamıştı; mektuplarının alınıp verilmesine de, Veys Paşa vasıta oluyordu. Az sonra Veys Paşa Kıbrıs mutasarrıflığından uzaklaştırılınca, muhabere hususunda güçlüklerle karşılaştı. Zeynül'âbidin Reşid'e, 1874 de yazdığı mektupta, N. Kemal «*Bizim yüzbaşı Ahmet Efendi, mülâzım Mehmet Efendi, Cerrah Efendi namına gönderilecek mektuplar tamamen emindir*» (R. Z. , *Edebiyat Kumkuması, Halep Vilâyet matbaası, s. 19*) diyor.

b. Yine Zeynül'âbidin Reşid'e gönderdiği başka bir mektubunda da, N. Kemal, kitap listesini gönderdiğini, bu siparişinin de Ahmet Efendi namına yolanasını kaydetmektedir (aynı eser, s. 30).

c) Aynı şahsa hitaben yazdığı diğer bir mektupta geçen, «*Ahmet Efendi'nin verdiği mektup leffen gönderildi*» (aynı eser, s. 31) cümlesinde de adı geçen Ahmet Efendi, N. Kemal'in, *Silistire Muhasarası*'nı namına neşrettiği Hassa ordu-yı hümayununa bağlı kal'alar topcu alayının 7. taburunun, 1. bölümü yüzbaşı Ahmet Nafiz olacağı muhakkaktır. Bu tahmini, aşağıdaki diğer kayıtlar da kuvvetlendirmektedir :

d) N. Kemal, Magosa'da iken tutulduğu göz ağrısından, muhaberelerine vasıta olan Cerrah Efendi'nin tedavisile, kurtulabilmişti. Zeynül'âbidin Reşid'e yazdığı bir mektubundaki «*Size leffen bir tiyatro gönderdim. Vaktiyle uğradığım göz ağrısında, ettiği muavenet ve hizmete bedel, bizim Cerrah Efendi için yazmıştım*» cümlesinden, gördüğü iyilikleri, onlar namına, onlar için eser yazmakla karşıladığını öğreniyoruz (aynı eser, s. 22). *Silistire Muhasarası*'nı da mektuplarına vasıta olan Yüzbaşı Ahmet Nafiz Efendi namına neşri, onun bu iyiliğine karşılık olsa gerektir.

e) N. Kemal, Silistire risalesi'ne, her halde eserin tab'ına dair Zeynül'âbidin Reşid'e yazdığı mektubun cevabını, merakla bekliyordu (aynı eser, s. 19).

f) «*Silistire*'yi, pederle kararlaştırmışın o isabet olmuş» (aynı eser, s. 29) cümlesine göre, eserin tab'ına, Zeynül'âbidin Reşid ile, Kemal'in babası Mustafa Asım Bey vasıta olmuştur.

g) Kemal'in, Zeynül'âbidin Reşid'e hitaben yazdığı, «*Silistire Risalesi hakkında olan himmet-i-mahsusanızdan memnunum. Ahmet Efendi, fevkalgaye insan bir adam; kendisine ve o vasıta ile bana, bir iyilik etmiş olacaksınız*» (aynı eser, s. 14) demesile, Ahmet Efendi'yi ne kadar beğendiği, insan yetine mukabil, eserini onun namına yazdığı aydınlanmış bulunuyor.

h) Eserin basılmasını, Zeynü'lâbidin Reşid'le, babası Mustafa Asım Bey'e bırakan Kemal, ilân ve satımını, Ali Bey'e havale etti. Buna, Zeynü'lâbidin Reşid biraz gücümüş ve bunu Kemal'e de hissettirmiş olacak ki Namık Kemal, yazdığı, 17 rebülevvel 1290 (16 mayıs 1873) tarihli cevabında « *Mektubunu aldım, canım sıkıldı. Benim kitaplara Ali Bey nezaret etsin dediğim, ilânata iktidar için idi. Sizin de, işe daima karışacağınızı bilirim ; karıştığınıza teşekkür ederim. Daima bana, mürüvvetmendâne ibraz ettiğiniz bir himmet için arz-ı-mazeret ne demek ?* » diyor (aynı eser, s. 18).

i) Mustafa Asım Bey'in, Kemal'e gönderdiği mektubundaki şu cümleler de, bize, eserin basılıp bittiğini, parasının toplanmakta olduğunu, yakında hesabıyla teslim olunacağını öğretmektedir :

« . . . Henüz bitmiş olan Kanije tarihi tamamıyla Ali Bey'e teslim olup fakat yirmi adet biraderinize verildi ve Silistire toplanmakta olup bu dahi hesabıyla teslim olunur ve iki-üç tane Bahar-ı Dâniş dahi tekmil olacağından teslim kılınır ve Ali Bey'e havale ettiğinden memnun oldum. Bu adam sağlamdır. Benim niyetim, Kanije'yi tamamıyla Karabel'e verecektim ; bu daha hoş oldu » (Türk Tarih Kurumu kütüphanesi, mektup. No. 708).

J. N. Kemal'in, *Silistire Muhasarası*'na ait mühim bir kayıdına da, Hakkı Tarık Us'un bizzat neşrettiği *Kanije Muhasarası*'nda rastlıyoruz : N. Kemal, *Kanije*'de, Türk askerinin gayretini belirten bir vak'ayı, Naimâ'dan naklen yazdıktan sonra, « *Fenn-i harbin o zamanda bulunduğu dereceye dikkat olunsun ! İslâmın gayreti de gözönüne alınsın. Zannederiz ki münsifâne düşünülürse, Silistire Risalesi'nde muharrer vakayı, mübalâğadır denilemez* » diye yazar (Ebüzziya tab., 1303, s. 16 v. d.). Hakkı Tarık Us, *Kanije*'yi yeni harflerle tabederken, biraz evvel aldığımız metindaki *Silistire Risalesi* ile, Kemal'in, *Vatan - yahut - Silistire*'yi kasdettiğini, not halinde işaret etmiş (s. 23), *Kanije*'ye yazdığı mukaddimede de, bu kayıttan faydalanırken, aynı hatayı tekrarlamıştır (s. 6). Nâşir, *Silistire Muhasarası*'na yazdığı mukaddimede, bu yanlışını düzeltirken bir başka hataya düşmüştür. Çünkü *Kanije*'ye Kemal tarafından yazılan mukaddimedeki « *Bundan akdem âcizâne neşrettiğim Silistire Muhasarası risalesinin halk içinde mazhar olduğu rağbete teşekkür..* » cümleleri münasebetiyle, bu hatayı yaptığını söylüyor. Halbuki, Hakkı Tarık Us, *Kanije* mukaddimesinde, bu cümleden bahsetmiş değildir ; *Kanije Muhasarası*'nın metninde mevcut (1303 tab, s. 16 v. d., 1941 tab. s. 23) kayıt münasebetiyle, *Silistire* risalesinden maksat, *Vatan - yahut - Silistire* piyesi olduğunu yazmıştı.

İşte böylece, *Kanije*'nin metin kısmındaki kayıt unutulmuş, bu yüzden, *Silistire Muhasarası*'na yazdığı mukaddimede de bu bilgiden istifade edilmemiştir.

Makalemizin II. bölümünün 6. kısmını, nâşirin, *Silistire Muhasarası* hakkında verdiği tarihi bilgiye ayırmıştık. Bu izahlara göre, muhasara, 1844 tarihinde başlamış gösteriliyor. 1828'deki Osmanlı - Rus savaşında, Silistire'nin dörtte üçü Rus'lar tarafından yıkılmış bulunuyordu ; « *Silistire bundan on beş yıl sonra bu yeni muhasarayı görüyordu* » denilmekle, 1828'den on beş yıl sonra, yani 1843-44'de, yeni muhasaranın başladığı tekrar ediliyor.

Biz, bu izahattan hiç bir şey anlayamadık ; çünkü esere mevzu teşkil eden ve zaferle neticelenen *Silistire Muhasarası*, 1853 yılına aittir ; Rus'ların geri çekilmeleri ise, 18 Haziran 1854 tarihine rastlamaktadır (s. 21, 96),

Netice :

Buraya kadar verdiğimiz izahları gözönüne alarak, Namık Kemal'in *Silistire Muhasarası* hakkında, netice olarak şunları söyleyebiliriz :

Kemal Magosa'da iken, orada vazife ile bulunan ve muhaberelerine vasıta olan yüzbaşı Ahmet Nafiz'in, bu insanîyetine karşılık onun adile *Silistire Muhasarası* adlı eserini neşretmiştir. Ahmet Nafiz, N. Kemal'in, Vatan-Yahut-Silistire piyesinin mevzuunu teşkil eden 1853-54 Silistire savaşına bizzat iştirak eden bir türk kahramanıdır. Bu savaşa ait hatıralarını Kemal'e anlatmış ve şairimiz, bu hatıraları onun ağzından naklen, tertip ettiği *Silistire Muhasarası* adlı eserinde toplamıştır. Ahmet Nafiz, aldığı emir üzerine, 11 Mayıs 1853 de İstanbul'dan ayrılmıştır, Silistire'ye vardıkları tarih, 23 Mayıs 1853 tür. Silistire savaşının kısa bir tarihçesi mahiyetindeki bu eser, Rus'ların, 18 Haziran 1854 den itibaren, yani hücumdan bütün bütün vazgeçmelerine kadarki vak'aları içine alır.

Silistire Muhasarası, Türk neferlerine hitaben. onları, bu gibi kahramanca savaşların hatırasile gayrete getirmek maksadile yazılmıştır.

Eserin basılmasına, Namık Kemal'in babası Mustafa Asım Bev ile, yakın arkadaşı Zeynü'l'âbidin Reşid vasıta olmuş, ilân ve satım işleri ise, Ali Bey'e bırakılmıştır. Eser, Kemal'in 17 Rebi-ül-evvel 1290 (16 Mayıs 1873) tarihli mektubuna göre, bu tarihten evvel basılmış demektir⁵; kapakta-Hakkı Tarık Us'un, fotoğrafını neşrettiği kapakta-«İlk defa olarak Teodor Kasab Matbaası'nda tabolunmuştur» kaydı ve 1290 tarihi vardır.

N. Kemal'in bugüne kadar böyle bir eseri olduğu, edebiyat tarihimize bilinmiyordu. Kemal'in *Kaniye* adlı eserinin de önce Ahmet Nafiz adile basılmış olması, Hakkı Tarık Us'un dikkatini çekmiş, bulduğu ipuçları sayesinde, *Silistire Muhasarası*'nın da -ara sıra tereddüte düşmekle beraber- Kemal'in olduğu neticesine varmıştır. Bizim yazımızın III. bölümünde, neşrettiğimiz on vesika, *Silistire Muhasarası*'nın mahiyetini, namına neşredilen Ahmet Nafiz'in kim olduğunu tamamiyle aydınlatmaktadır; diğer taraftan bu deliller, eserin Kemal'e ait olduğunda da, herhangi bir şüphe ve tereddüte yer bırakmamaktadır.

Silistire Muhasarası, Namık Kemal'in diğer eserleri arasında, edebî bakımdan kıymeti haiz sayılamaz. Bununla beraber, eserin neşri, edebiyat tarihimize, şimdiye kadar şairimize ait olduğu bilinmeyen bir eseri daha kazandırdığı için, mühimdir. Bu faydalı hizmet ve nesriyatından dolayı, Hakkı Tarık Us'a teşekkürle borçluyuz.

FEVZİYE ABDULLAH

⁵ Hakkı Tarık Us'un, kitabın basıldığı zaman hakkında verdiği bilgi, birbirini tutmuyor : « İlk defa 1874 de » basıldığı söylendiği halde (s. 2), bir başka yerde « 1873 ün son ayında çıktığı, Dolab'a girmiş beş-on satırla anlatılan Silistire Muhasarası . . . » denilmektedir (s. 9). Bu iki kayıttan, ilki yanlıştır.